



Vlaanderen
is divers



Omgaan met koloniale verwijzingen in de publieke ruimte

HANDREIKING VOOR LOKALE BESTUREN

OKTOBER 2020

AGENTSCHAP
INTEGRATIE &
INBURGERING

integratie-inburgering.be



Voorwoord

► [pagina 3](#)

Inleiding

► [pagina 4](#)

1 Een lokaal debat

Waarom een debat over onze koloniale geschiedenis in jouw gemeente? Hoe kan je dit doen met deze handreiking? We gaan ook dieper in op terminologie en thema's zoals dekolonisatie, publieke ruimte en erfgoed.

► [pagina 5](#)

2 Een lokale aanpak

Hoe vorm je je publieke ruimte om tot een inclusieve plaats waar iedereen zich in herkent? Hoe ga je in dialoog met je inwoners en belanghebbenden? Welk traject kan je afleggen om tot gedragen beslissingen te komen?

2.1 De vraag verduidelijken

2.2 Vorbereiding van het traject

Bereid het traject voor met een beperkte groep van ambtenaren en/of schepenen, aan de hand van vijf stappen.

2.3 Het traject

Samen met je inwoners en lokale partners onderneem je concrete acties om tot een gedragen aanpak te komen rond de koloniale verwijzingen in jouw gemeente.

2.4 Omgaan met koloniale verwijzingen in publieke ruimtes

Wat je kan doen met koloniale verwijzingen in je gemeente?

- Nieuwe wegen, pleinen, standbeelden
- Standbeelden
- Openbare wegen en pleinen
- Gebouwen
- Andere verwijzingen
- Andere periodes

► [pagina 10](#)

3 Ondersteunend materiaal

Ter inspiratie voor een eigen traject in je gemeente

► [pagina 30](#)

4 Deskundigen

Namen en expertise-domeinen van de deskundigen die hun inzichten delen in deze handreiking.

► [pagina 31](#)

5 Ondersteuning nodig?

Het Agentschap Integratie en Inburgering helpt je graag doorheen jouw lokaal traject.

► [pagina 32](#)

Deze handreiking is een initiatief van de Vlaamse Regering. Het Agentschap Integratie en Inburgering zorgde voor de uitwerking en werd hierbij ondersteund door het Agentschap Binnenlands Bestuur, de Vereniging voor Vlaamse Steden en Gemeenten, het Departement Cultuur, Jeugd en Media en het Agentschap Onroerend Erfgoed en het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw (FARO).



Voorwoord

De anti-racismebetogingen van de Black Lives Matterbeweging en de zestigste verjaardag van de Congolese onafhankelijkheid hebben het debat rond het Belgische koloniaal verleden opnieuw aangewakkerd. In ons land werd er door sommige mensen opgeroepen om verwijzingen naar controversiële figuren uit de publieke ruimte te verwijderen. Standbeelden van Koning Leopold II werden daarbij besmeurd. Zo een debat is niet nieuw. Ook in het verleden werd deze discussie meermaals gevoerd naar aanleiding van andere maatschappelijke of historische disputen. En ook in de toekomst zullen zulke debatten nog gevoerd worden.

Standbeelden, verwijzingen, straatnamen of afbeeldingen behoren tot het historisch en cultureel patrimonium van een land. Maar tegelijk kunnen ze voor sommige medeburgers aanstootgevend zijn omdat ze het verleden alleen maar lijken te verheerlijken. Dit kan leiden tot discussie en soms zelfs tot een emotioneel geladen debat. Het lokaal bestuur kan op dergelijk moment een belangrijke rol op zich nemen. Door op de eerste plaats het gesprek ten gronde hierover te faciliteren, te begeleiden of zelf aan te gaan. Met respect voor de argumenten van elkaar. Zo breng je mensen immers samen en versterk je de onderlinge samenhang van een lokale gemeenschap. Meer nog dan de uitkomst van het debat is vooral de dialoog het belangrijkste.

Het is de lokale gemeenteraad die in veel gevallen moet beslissen of een bepaald standbeeld of bepaalde straatnaam in de openbare ruimte mag blijven staan. In mijn opdracht heeft het Agentschap Integratie en Inburgering (AgII) daarom een handreiking geschreven om onze lokale besturen te ondersteunen om samen met hun inwoners een sereen debat te voeren dat kan leiden tot een échte oplossing.

Bart Somers

Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen




Inleiding

De publieke ruimte is van iedereen en is voortdurend in verandering. Als samenleving gebruiken we deze ruimte om te tonen wie we zijn en waar we belang aan hechten. We eren grote en kleine helden door straten, gebouwen en pleinen naar hen te vernoemen en door standbeelden voor hen op te richten. We herdenken er gebeurtenissen uit het verleden. De publieke ruimte weerspiegelt zo hoe we vandaag en in het verleden naar onze eigen geschiedenis kijken.

De betekenissen die we geven aan de verwijzingen evolueren. Het toenemend historisch onderzoek naar de koloniale periode zet aan tot debat. Gebeurtenissen in het buitenland maken dit debat soms emotioneel en heftig. De roep van bijvoorbeeld mensen met een Afrikaanse herkomst in Vlaanderen, die vaak andere herinneringen aan het koloniale systeem overhouden dan de verhalen die in België decennialang dominant waren, weerklinkt steeds luider.

Deze handreiking stelt jou, als vertegenwoordiger van een lokaal bestuur, in staat om samen met inwoners en belanghebbenden uit je gemeente een aanpak uit te stippelen over hoe je omgaat met koloniale verwijzingen in de publieke ruimte.

 Verdiepende info, goede praktijken en relevante actoren:
www.integratie-inburgering.be/koloniale-verwijzingen

Verschillende deskundigen uit diverse domeinen delen hun inzichten in deze handreiking. Geen enkele van hen zag heil in een beeldenstorm. Ze leggen wel de focus op het bredere proces waarbij je op lokaal niveau grondig, constructief en met een open blik kijkt naar hoe we ons koloniaal verleden in de openbare ruimte een plaats geven. De deskundigen riepen op om, met grote luisterbereidheid, dit debat met je inwoners aan te gaan. Het bepaalt mee de toekomst van je gemeente. Denkbeelden uit de koloniale periode kunnen tot op vandaag nog steeds impact hebben op hoe er (on)bewust gekeken wordt naar bepaalde groepen mensen. De deskundigen benadrukken dan ook het belang van dit debat, dat niet meer zal wegebben.

Vandaag speelt de discussie zich ook af op straat en online. Sommigen bekladden beelden, terwijl anderen vragen om onze geschiedenis niet uit te wissen. Als lokaal bestuur kan je de regie in handen nemen. Werk aan oplossingen die door een grote meerderheid gedragen wordt. Zo creëer je betrokkenheid en voorkom je dat je inwoners zich niet gehoord voelen. Het vormt mee de identiteit van je gemeente: één waar elke inwoner trots op kan zijn.

Verschillende beleidsniveaus ondernamen in 2020 reeds acties rond deze thematiek:

- Op federaal niveau is er de bijzondere Kamercommissie 'Congo/Koloniaal Verleden'.
- Op Brussels niveau start er een werkgroep over de aanwezigheid van koloniale symbolen in de openbare ruimte.
- Meerdere Vlaamse steden en gemeenten duiden of verwijderden bepaalde verwijzingen. Andere steden zetten een ruimer traject op. Ze denken lokaal na over hoe er wordt omgegaan met het koloniaal verleden binnen verschillende domeinen en welke impact dit heeft op onze huidige samenleving.



1 Een lokaal debat

GEEN NIEUW DEBAT

Sinds het begin van de 21e eeuw weerklinkt de oproep om iets te doen met de sporen van het koloniale verleden in de openbare ruimte. Meerdere organisaties en bewegingen organiseerden protestacties bij onder andere standbeelden die Leopold II eren. Een van de bekendere voorbeelden hiervan is de protestactie 'de stoeten Ostendenoare'. Al in 2004 zaagde deze actiegroep een hand af van een 'dankbare Congolees' in de Afrikaanse beeldengroep als protest tegen de wandaden van Leopold II in Congo-Vrijstaat. Dit is dus geen nieuw debat.

De moord op George Floyd eind mei 2020 zorgde wereldwijd voor schokgolven. Het was een aanleiding voor verschillende bewegingen om racisme en discriminatie aan te klagen. Mensen kwamen op straat en legden hun eisen opnieuw op tafel. Ook in België. Eén van de tekenen, die aangegrepen worden als symbool voor ongelijkheid, zijn de eenzijdige verwijzingen naar de koloniale periode in onze openbare ruimte.

EEN HANDREIKING OM VANDAAG LOKAAL HET DEBAT AAN TE GAAN

Dit debat kan tot spanningen leiden onder je inwoners. Her en der worden er sterke uitspraken gedaan waardoor meningen vaak nog verscherpen. Als de ene zegt dat het weg moet, zegt de ander dat het iets is dat afgenomen wordt. Dit kan uitmonden in polarisatie.

Als lokaal bestuur kan je ervoor zorgen dat dit niet op straat uitgevochten wordt. Besmeurde beelden of bedreigende (tegen)betogingen kunnen een signaalwaarde hebben, maar zijn niet altijd het makkelijkste vertrekpunt om de dialoog aan te gaan. Ze geven de gemeente mogelijk ook een negatief imago. De kunst van een goed lokaal debat is net om te zoeken hoe we elkaar beter begrijpen en waar we elkaar vinden.

Hoe wij vandaag omgaan met ons koloniaal erfgoed, de materiële zaken en betekenissen die we eraan toevoegen, is dus geen keuze louter uit het verleden. Het is een keuze die we ook vandaag maken. De waardering van deze verwijzingen, het behoud ervan en hoe we ermee omgaan, kan je best op maatschappelijk debat baseren. Door zelf de regie op te nemen kan je, op maat van jouw gemeente, een traject aangaan waar de verschillende standpunten van je inwoners in een veilige context aan bod komen.

LOKAAL BESTUUR ALS REGISSEUR

Als lokaal bestuur heb je de regie in handen om dit debat in goede banen te leiden. Weet wat er leeft rond de koloniale verwijzingen in jouw stad of gemeente en zoek oplossingen die rekening houden met de verzoeken en verwachtingen van je inwoners.

- Je bepaalt mee welke beelden aanwezig zijn in de straten en op pleinen.
- Je bepaalt de straatnamen op je grondgebied.
- Je kan diverse actoren binnen je gemeente (cultuur, erfgoedactoren, onderwijs, verenigingen...) sensibiliseren.
- Je kan historisch onderzoek faciliteren.
- Je kan een netwerk van diverse actoren samenbrengen en bestendigen.
- Je kan activiteiten van lokale organisaties ondersteunen en stimuleren.

Afhankelijk van de situatie beslis je als lokaal bestuur hoe je de regierol opneemt. Stippel je zelf de weg uit om tot oplossingen te komen? Of faciliteer je het proces, zodat je met de expertise van je inwoners en diensten tot gedragen oplossingen komt binnen een afgebakend kader.



OMGAAN MET HET KOLONIAAL VERLEDEN

De Europese koloniale periode vangt aan in de vijftiende eeuw met de Europese ontdekkingsreizen. Tijdens de kolonisatie kwamen grote delen van de wereld onder de heerschappij of onder invloed van de koloniale mogendheden. Voor het Afrikaanse continent betekende dit dat de Europese kolonistoren in eerste instantie vooral de kuststroken koloniseerden. Ze dreven er onder andere handel in slaven voor de Nieuwe Wereld. Vanaf de 19de eeuw lieten medische en technologische evoluties, onder meer door de Industriële Revolutie, de Europeanen toe om ook dieper de Afrikaanse binnenlanden in te trekken.

Tegen de vooravond van de Eerste Wereldoorlog hadden de Europese koloniale grootmachten het Afrikaanse continent grotendeels onder elkaar verdeeld. Frankrijk, dat al vanaf de jaren 1830 voet zette in Algerije, en Groot-Brittannië, dat tijdens de Napoleontische oorlogen de Kaapkolonie in Zuid-Afrika op de Nederlanders veroverde, annexeerden de grootste gebieden: Frankrijk vooral in de Sahara, Groot-Brittannië vooral in zuidelijk en oostelijk Afrika. Maar ook andere Europese landen stichtten kolonies: Portugal het huidige Angola en Mozambique, Spanje onder meer delen van Marokko en de westelijke Sahara, Italië Libië en Eritrea, en Duitsland het huidige Namibië, Kameroen, Togo, Tanzania. Ook België behoorde tot één van deze koloniale mogendheden en oefende de heerschappij uit over Centraal-Afrika. Alleen Ethiopië bleef onafhankelijk. Liberia, gesticht door Amerikaanse ex-slaven, werd geen Europese kolonie.

De Belgische koloniale geschiedenis liep van 1885 tot 1962 en overspande verschillende gebieden en periodes.

- 1885-1908: Congo-Vrijstaat waarin de toenmalige Belgische koning Leopold II alleenheerser was.
- 1908-1960: Belgisch-Congo met de Belgische staat als koloniale overheid.
- 1922-1962: de toevoeging van Ruanda-Urundi als Belgisch mandaatgebied.

De Congo-Vrijstaat werd in 1885 opgericht. Op de Conferentie van Berlijn (1884-1885) werd het gebied rond de Congostroom toegewezen aan Leopold II. Het zou tot 1908 zijn privébezit blijven. Al gauw kwam er kritiek op mistoestanden in Congo-Vrijstaat. Onder internationale druk richtte koning Leopold II een onderzoekscommissie op. Die bevestigde veel van de beschuldigingen. Koning Leopold II werd gedwongen om zijn privébezit af te staan aan de Belgische staat dat in 1908 Belgisch-Congo oprichtte. Na de Eerste Wereldoorlog werd Ruanda-Urundi (het huidige Rwanda en Burundi) van de Duitse kolonisator overgedragen als mandaatgebied aan de Belgische kolonisator. In 1960 werd Congo onafhankelijk. Burundi en Rwanda volgden 2 jaar later.

De impact van de koloniale periode op zowel de voormalige kolonies als op de kolonisator is steeds meer voer voor debat. Toenemend wetenschappelijk onderzoek geeft nieuwe inzichten over deze periode. De laatste jaren klinkt de roep van de Afrikaanse diaspora, hierbij bijgestaan door verschillende middenveldorganisaties, om ook aandacht te besteden aan de Congolese, Burundese en Rwandese perspectieven, steeds luider.

Onder historici is er consensus dat de gekoloniseerde landen een grote transformatie ondergingen op politiek, economisch, sociaal en cultureel vlak door uitbuiting, geweld en racisme in de koloniale periode.

Het publieke debat vandaag gaat vooral over:

- de mate en vormen van uitbuiting en misbruik van de Congolese, Burundese en Rwandese bevolking,
- het aantal slachtoffers tijdens de verschillende perioden,
- welke invloed het koloniaal beleid had op de interne verhoudingen in de gekoloniseerde samenleving,
- welke invloed het koloniale regime had op het vlak van infrastructuur, landbouw, gezondheidszorg en onderwijs,
- de mate van koloniale propaganda,
- de rol van Leopold II en het koningshuis, de Belgische overheid, van missionarissen, van het leger, van Belgische bedrijven,



De bijzondere Kamercommissie 'Congo/Koloniaal Verleden' buigt zich in 2020-2021 over het koloniaal verleden. Deze commissie moet een genuanceerd verhaal brengen waarin België zichzelf in de ogen kijkt over Congo- Vrijstaat, Belgisch-Congo, het mandaatgebied Ruanda-Urundi en de gevolgen hiervan op de Belgische, Congoese, Burundese en Rwandese samenlevingen, vroeger en vandaag.

① Raadpleeg de literatuurlijst met standaardwerken over de koloniale periode op www.integratie-inburgering.be/koloniale-verwijzingen.

DE TERM 'DEKOLONISERING'

In de discussies over het omgaan met het koloniale verleden is een vaak gebruikte term 'dekolonisering' of 'dekolonisatie'. In strikte zin verwijst dit naar het proces waarbij kolonies zich onafhankelijk maken van de koloniale mogendheden.



In de huidige debatten krijgt deze term vaak een veel bredere invulling. Zo gaven de deskundigen die we spraken aan dat het debat over koloniale verwijzingen slechts een onderdeel is van het bredere dekoloniseringsdebat. Binnen het bredere dekoloniseringsdebat streeft men naar gelijkwaardigheid en gelijke machtsverhoudingen in de huidige superdiverse samenleving. Daarbij kunnen volgens hen volgende thema's aan bod komen:

- Afstand nemen van negatieve en stereotype denkbeelden over andere bevolkingsgroepen die oorsprong vinden in de koloniale propaganda.
- Afstand nemen van vooroordelen die gevormd zijn tijdens de koloniale periode, tegenover mensen met een migratieachtergrond.
- De politieke, economische en sociale emancipatie stimuleren van mensen met een herkomst in de voormalige kolonies, en ruimer van mensen met een migratieachtergrond.
- De ongelijkheid in onze samenleving wegwerken door racisme en discriminatie aan te pakken.
- De ongelijkheid wegwerken tussen het westen en andere werelddelen en streven naar gelijke machtsverhoudingen.
- Streven naar meerstemmigheid waarbij de onzichtbare verhalen uit het verleden en het heden naar boven komen. Hierdoor komt een grotere diversiteit van actoren aan bod.
- ...

Een groeiend aantal bewegingen, academici en opiniemakers besteden aandacht aan deze thema's. Voor sommigen is de term ook beladen. Ga daarom in dialoog met je inwoners over wat zij begrijpen onder 'dekolonisering' en wat het concreet voor je gemeente betekent. Acties rond dekolonisering kunnen zich richten op onderwijs, media, arbeidsmarkt, mondiale samenwerkingen, cultuur, ...

DE PUBLIEKE RUIMTE


Diverse bewegingen denken mee na over hoe onze publieke ruimte evolueert naar een ruimte waarin de burger zich herkent. De publieke ruimte is niet neutraal. Ze is gevormd door onze geschiedenis en weerspiegelt onze historische kijk op onze waarden en normen. Ze creëert mee onze lokale, regionale en nationale cultuur en identiteit. Onze publieke ruimte is ook niet statisch. De lokale overheid beslist voortdurend, veelal in samenspraak met de burgers en andere stakeholders, hoe we de publieke ruimte inrichten. Een recente evolutie is bijvoorbeeld de vergroening van de publieke ruimte waarbij extra aandacht besteed wordt aan de infiltratie van regenwater in de bodem. En daar waar vroeger helden, patriotten en heiligen een standbeeld kregen, zien we de afgelopen decennia dat veelal abstracte sculpturen onze publieke ruimte kleur geven. Onze 'helden' eren we vandaag op andere manieren. De inrichting van onze publieke ruimte is dus een nooit afgewerkt proces. Voortdurend komen er, door invloed van diverse actoren, nieuwe aandachtspunten naar boven die mee bepalen hoe wij die ruimte vormgeven.



Door sommige aanpassingen binnen de publieke ruimte geven we vorm aan onze lokale identiteit en proberen we een thuisgevoel te creëren. Burgers moeten zich herkennen in de publieke ruimte. Goed nadenken over welke personen een straatnaam of standbeeld krijgen is dus van groot belang. De campagne 'meer vrouw op straat' toonde dit aan. Door meer vrouwen te eren in de publieke ruimte tonen we als samenleving dat vrouwen evenzeer als mannen grote verdiensten hebben in ons land en dat hun rol vaak onderbelicht bleef. Het debat over verwijzingen naar de koloniale periode in onze publieke ruimte is een onderdeel van dit voortdurend evoluerend proces.

Het lokaal bestuur heeft meerdere sleutels in handen en is één van de belangrijke actoren in de vormgeving van de publieke ruimte. De eindbeslissing ligt echter niet altijd bij het lokale bestuur. Over onder andere gewestwegen, provinciale wegen, Vlaamse parken en provinciale domeinen kan het lokaal bestuur vooral een faciliterende rol opnemen. Je organiseert dan het lokale debat en traject, in samenspraak met de beheerder of eigenaar van de bewuste site.

De koloniale geschiedenis is in vele vormen aanwezig in onze publieke ruimte. Leopold II werd gehuldigd met verschillende beelden en straatnamen, maar er zijn ook verwijzingen naar Belgische officieren, missionarissen en zakenmensen. De meeste beelden zijn in de decennia na de Eerste Wereldoorlog doelbewust opgetrokken om steun te winnen voor het koloniale project. Ook racistische stereotypen van en taalgebruik over de gekoloniseerde bevolking zijn terug te vinden in het straatbeeld.

 Zowat elke gemeente of stad huldigt het koloniale verleden in de publieke ruimte. Op www.integratie-inburgering.be/koloniale-verwijzingen vind je via een aantal bronnen welke verwijzingen in jouw gemeente of stad aanwezig zijn.

De bewegingen en individuen die tijdens de koloniale periode het systeem bestreden en pleitten voor gelijkwaardigheid, komen weinig aan bod in de publieke ruimte. Zo was er binnen de kolonies verzet tegen de overheersing. Deze verhalen blijven vaak onderbelicht. Ze kunnen een plaats krijgen binnen ons denken over de koloniale periode en in onze publieke ruimte.

Onze publieke ruimte is niet beperkt tot openluchtplaatsen. Ook verwijzingen naar het koloniaal verleden in **publiek toegankelijke gebouwen**, al dan niet in beheer van de gemeente, zijn aanleidingen tot debat. Denk maar aan schilderijen of beelden van Leopold II in een universiteit of gemeentehuis. Ook hier kan je als lokaal bestuur het voortouw nemen.

ERFGOED VOOR DE TOEKOMSTIGE GENERATIES

Sommige standbeelden en gebouwen behoren, net als collecties in musea, archieven en bibliotheken, tot ons erfgoed. Dit betekent dat ze een historische, artistieke, architecturale, culturele of andere waarde hebben. Omwille van die waarde willen we ze doorgeven aan toekomstige generaties. In bepaalde gevallen is erfgoed ook wat vergeten, staat het in een park of in een archief en gaat iedereen er aan voorbij. Tot er een polarisatie optreedt en het plots wel inzet wordt van een debat.

Ons erfgoed heeft niet alleen een waarde, het heeft ook een betekenis. Het verwijst naar een bepaalde periode en visie waar we de toekomstige generaties willen over informeren. Dat betekent niet dat we instemmen met de inhoud of de oorspronkelijke betekenis van dit erfgoed. Wanneer we bijvoorbeeld de archieven van een dictatoriaal regime willen bewaren, betekent dat niet noodzakelijk dat we dat regime ook ondersteunen. Het is dus niet omdat de betekenis van erfgoed verandert of negatief beoordeeld wordt, dat we het automatisch niet meer willen bewaren of doorgeven. De cruciale vraag is dan: 'Waar en hoe willen we dit bewaren en doorgeven? Blijven we dit erfgoed zonder verdere toelichting tonen in de openbare ruimte of zoeken we naar alternatieve oplossingen?'

Omdat de maatschappij belang hecht aan de zorg voor dit erfgoed, voert de Vlaamse overheid een specifiek erfgoedbeleid. Ze beschermt erfgoed, ondersteunt organisaties om er zorg voor te dragen en stimuleert



lokale besturen om zelf ook een lokaal erfgoedbeleid te ontwikkelen. We maken een onderscheid tussen onroerend en cultureel (roerend en immaterieel) erfgoed.

Onroerend erfgoed bestaat uit:

-
- **bouwkundig erfgoed:** elk type gebouw of gebouwengroep met bijhorend interieur en interieur-elementen (monumentale beeldhouwwerken en gebouwen, kappellen, begraafplaatsen, ...).
 - **landschappelijk erfgoed:** cultuurhistorische landschappen, tuinen en parken, struiken en bomen, ...
 - **archeologisch erfgoed:** erfgoed dat zich onder de grond, aan het oppervlak of onder water bevindt en waarvan het onderzoek kan bijdragen aan het reconstrueren van de bestaansgeschiedenis van de mens en haar relatie tot de natuurlijke omgeving.
-

- ① Wat is er opgenomen in de vastgestelde inventarissen of wat is er beschermd?
Kijk op geo.onroenderfgoed.be of inventaris.onroenderfgoed.be.
Bij beschermde gebouwen of standbeelden neem je van bij de start van het traject contact op met het [Agentschap Onroerend Erfgoed](#). Betrek in alle gevallen de erfgoedactoren actief in je gemeente.

Cultureel erfgoed bestaat uit:

-
- **roerend erfgoed:** objecten die tastbaar en verplaatsbaar zijn, zoals kunstwerken, werktuigen, manuscripten, archieven, ...
 - **immaterieel erfgoed:** tradities, vaardigheden, rituelen, ...
-

- ① Wil je meer weten over het beschermingsstatuut van je cultureel roerend erfgoed? Neem contact op met het [Departement Jeugd, Cultuur en Media](#). Betrek je diensten cultuur en erfgoed in je gemeente.



2 Een lokale aanpak

In het debat over de verwijzingen naar de koloniale periode in de publieke ruimte onderscheiden zich diverse stemmen. Sommigen stellen dat de standbeelden gewoon restanten zijn uit een vervlogen verleden en daarom in hun historische context moeten worden begrepen. Anderen zien de standbeelden als een symbool voor de onderdrukking dat vandaag nog steeds koloniale machtsverhoudingen rechtvaardigt. Dit debat kan voor botsingen binnen je gemeente zorgen. De tegenstelling worden scherper en burgers die eerder onverschillig tegenover de discussie staan, of die net genuanceerd proberen te kijken naar het hele debat, worden zo steeds meer gedwongen om een keuze te maken.

Dit kan de sociale samenhang binnen je gemeente onder druk zetten, met potentieel meerdere negatieve gevolgen. Beelden kunnen beklad worden, racistische bewegingen kunnen aan aanhang winnen, inwoners van je gemeente kunnen zich miskend voelen. Dit is nefast voor je lokale dynamiek.

Een lokaal traject brengt een nieuw verhaal. Onder het debat rond de koloniale verwijzingen hangt een grotere vraag die veel inwoners van je gemeente interesseert: **op welke manier willen wij onze publieke ruimte inclusief maken en welke verhalen willen we hiermee vertellen, vandaag en morgen?** Het gaat dus over de identiteit die je als lokaal bestuur wilt uitstralen. Een lokale identiteit waar je inwoners trots op zijn en zich in herkennen. Hierdoor kan je de normen en waarden die we als samenleving belangrijk vinden ook vertalen in de publieke ruimte: vrijheid, gelijkheid, solidariteit, respect en burgerschap.

De vraag naar het aanpakken van de koloniale verwijzingen kan van je inwoners, actiegroepen, middenveld of gemeenteraadslid komen. Als lokaal bestuur kan je er echter ook voor kiezen om proactief op dit thema in te zetten. Waar de vraag ook vandaan komt, je gaat best voor een lokale aanpak. Zo kom je tot oplossingen die door de meerderheid van je inwoners worden gedragen. Verschillende deskundigen die we spraken, roepen op tot realiteitszin. Het omgaan met de koloniale verwijzingen in de publieke ruimte is een traject van lange adem. Mogelijk leidt het niet tot een consensus of brengt het nieuwe vragen naar boven. Laat je hier niet door afschrikken. We schetsen een traject dat je kan vertalen binnen je eigen lokale context.

2.1 DE VRAAG VERDUIDELIJKEN

Probeer de vraag of aanleiding niet louter vanuit je eigen perspectief te bekijken. Doe dit samen met enkele relevante binnendiensten (integratie/diversiteit, cultuur, erfgoed, jeugd, mondiaal beleid, ...) zodat je tot een weloverwogen beslissing kan komen met een duidelijke gedragen doel. Eventueel kan je er ook bepaalde spilfiguren of organisaties bij betrekken die reeds in je netwerk zitten om een breder beeld te krijgen. Zoek naar een antwoord op volgende vragen:

- Waar gaat het precies over? Waarom wordt de vraag gesteld? Gaat het om aanhoudende publieke reacties? Is er een nieuwe historische duiding? Hoe kunnen de opgevangen signalen en spanningen gekaderd worden?
- Wat zijn mogelijke gevolgen van de aanwezige spanningen? Denk na wat er kan gebeuren als je niets zou ondernemen. Welke mogelijke gevolgen kunnen deze spanningen op de sociale cohesie in je gemeente hebben? Waar moet je op voorbereid zijn als je wel iets onderneemt?
- Wat werd er eerder al ondernomen rond koloniale verwijzing(en)?

Een eerste analyse geeft inzicht in welke mate er ruimte is om een uitgebreid plan uit te werken of om de situatie sneller aan te pakken omwille van verhoogde spanningen.



2.2 VOORBEREIDING VAN HET TRAJECT

Als je ervoor kiest om met je inwoners in dialoog te gaan over de koloniale verwijzing(en), dan bereid je het traject voor. Duid een paar ambtenaren aan die aan de slag willen gaan met dit thema. Denk hierbij aan de ambtenaren die actief zijn rond diversiteit, erfgoed, mondiaal beleid, communicatie,... Deze medewerkers krijgen ruimte om dit traject voor te bereiden en mee te begeleiden. Aan de hand van deze vijf stappen bereid je het traject voor.

Bepaal de rol van je lokaal bestuur en die van je inwoners

Kom tot een mandaat dat voor iedereen duidelijk is.

Breng je netwerk in kaart

Wie zijn de relevante actoren met betrekking tot dit thema?
Ken je je inwoners?
Welke stemmen ontbreken er?

Werk een communicatieplan uit

Hoe communiceer je je traject?
Hoe neem je al je inwoners mee in het verhaal?



1



3



5



2



4

Inventariseer je eigen expertise

Welke expertise heb je reeds in huis? Welke ervaringen kan je meenemen in het traject?

Schat mogelijke risico's op polarisatie in

Heb je een zicht op mogelijke risico's die voor meer polarisatie kunnen zorgen?



Bepaal de rol van je lokaal bestuur en die van je inwoners

1

Kom tot een mandaat dat voor iedereen duidelijk is.

Je vraagt aan je burgers, belangengroepen, experts, ... om mee te stappen in een traject. Dit vergt vertrouwen van jou in je burgers, je partners en andere betrokken actoren en omgekeerd. Denk na over de afbakening van het traject, welke rol jij en je diensten zullen spelen en het mandaat dat je aan betrokken organisaties, belangengroepen en burgers geeft.

- Wat is het opzet van het (initiële) traject? Hoe wil je als lokaal bestuur het traject afbakenen? Is er binnen het bestuur draagvlak om, vanuit de specifieke vraag over koloniale verwijzingen, het debat te verruimen naar een inclusieve publieke ruimte of zelfs een inclusieve gemeente?
- Welke rol zal je als lokaal bestuur opnemen? Geef je de macht uit handen en laat je veel ruimte vrij voor creatieve oplossingen? Of bewaak je het proces van nabij?
- Ben je oprecht bereid om te luisteren naar de diverse meningen van je burgers? Kan je je eigen visie indien nodig opzij schuiven?
- Welke rol en verantwoordelijkheid krijgen de betrokken externe actoren en de inwoners? Wat is hun speelveld? Toets dit af met iedereen die je wil betrekken en kom zo tot een mandaat dat duidelijk is.
 - Gebruik **de participatieladder** om de mate van betrokkenheid te bepalen: van informeren tot medebeslissingsrecht. Meer info op www.integratie-inburgering.be/koloniale-verwijzingen.
- De kans bestaat dat je als lokaal bestuur een spiegel voorgehouden krijgt. Bespreek intern hoe je omgaat met je kwetsbaarheid.
- Wie vanuit je diensten zet je mee aan tafel om het traject vorm te geven? Welke relevante diensten kunnen een rol spelen in het traject?



Inventariseer je eigen expertise

2

Welke expertise heb je reeds in huis?

Welke ervaringen kan je meenemen in het traject?

Dit debat vertrekt niet van nul. Als lokaal bestuur heb je expertise in huis over erfgoed, burgerparticipatie, de inrichting van de publieke ruimte, omgaan met polariserende kwesties, ... Misschien ondernamen jullie in het verleden ook reeds acties rond deze of andere gecontesteerde verwijzingen in de publieke ruimte. Gebruik deze ervaringen als vertrekpunt, maar laat in je traject ook nieuwe inzichten toe.

- Welke expertise over publieke ruimte, dekolonisatie, erfgoed, (koloniaal) verleden, lokale geschiedenis, participatietrajecten, ... is er aanwezig in je binnendiensten?
- Zijn er adviesraden (bijvoorbeeld rond etnisch-culturele diversiteit, cultuur, erfgoed, mondiaal beleid, straatnamencommissie, ...) in je gemeente die een rol spelen in dit debat en waar dit thema ook leeft?
- Hoe pakte je gemeente in het verleden de inrichting van de publieke ruimte aan? Ga na hoe vorige processen verliepen: kan je hieruit leren en bepaalde elementen meenemen?
 - Hoe kom je normaal tot de keuze van nieuwe straatnamen? Heb je hier lokaal een aanpak voor? Is deze vandaag nog relevant of is er een update nodig?
 - Waren er in het verleden al vragen om bepaalde gecontesteerde verwijzingen in de publieke ruimte te verwijderen, verplaatsen of vervangen? Zo ja, wat was toen de aanpak? Wie was erbij betrokken?



Breng je netwerk in kaart

*Wie zijn de relevante actoren? Ken je je actoren?
Welke stemmen ontbreken er?*

Het debat over hoe je je publieke ruimte vormgeeft, laat je niet enkel over aan academici of opiniemakers die de lokale realiteit van je gemeente niet kennen. Dit organiseer je ook met de inwoners en organisaties uit je gemeente. Breng relevante lokale actoren en hun verschillende belangen rond het thema in kaart. Naast inwoners met Congolese, Rwandese en Burundese herkomst, kunnen andere burgers met of zonder een migratieachtergrond zich betrokken voelen in dit debat. Vertrek vanuit het netwerk dat al gekend is en bouw het gaandeweg uit door telkens opnieuw te bevragen welke stemmen er ontbreken.

Stel een netwerkkaart op. Je kan dit doen aan de hand van de volgende vragen:

- Hoe ziet de samenstelling van de bevolking in je gemeente eruit? Welke migratieachtergronden zijn er vertegenwoordigd?
 - Gebruik de tool 'omgevingsanalyse lokale diversiteit' van het Agentschap Integratie en Inburgering.
- Welke belangengroepen zijn er actief in je gemeente en moeten een stem hebben in dit traject?
 - Ga actief op zoek naar burgers uit je gemeente die zich betrokken voelen bij dit debat.
 - Zijn er (oud-)missionarissen of (oud-)zusters aanwezig in je gemeente? Zijn er oud-kolonialen aanwezig in je gemeente? Of familieleden die interessante input kunnen leveren?
 - Zijn er andere burgers, al dan niet met een migratieachtergrond geïnteresseerd in dit debat? Hoe kijken zij hier naar en welke stemmen vertolken zij?
 - Zijn er ook inwoners in je gemeente afkomstig uit gebieden die door een ander Europees land gekoloniseerd werden? Hebben zij hier een mening over?
 - Luister naar alle generaties en perspectieven, want ook gemeenschappen zijn heterogene groepen met gedifferentieerde meningen.
- Welke individuele burgers of spilfiguren wierpen zich reeds eerder op als trotse inwoners van je gemeente? Niet in elke gemeente zijn burgers georganiseerd in verenigingen of 'belangengroepen'. Informeer eens bij (advies)raden, scholen en de jeugdwerking of zij personen kennen die interessant zijn voor je traject.
- Welke middenveldorganisaties of groepen ondernemen of nemen acties rond deze thematiek (vanuit socio- culturele verenigingen of belangengroepen, cultuurorganisaties, onderwijs, ...)? Sommige organisaties of verenigingen hebben veelal een uitgesproken mening. Laat je hier niet door afschrikken en ga in gesprek met hen.
- Woont er een historicus, erfgoeddeskundige, filosoof, ... in je gemeente? Is er expertise binnen een universiteit, hogeschool of museum in de omgeving? Betrek de cultuurdienst, de (intergemeentelijke) erfgoedcel of de onroerenderfgoeddienst, de bibliotheek, ... om na te gaan welke experten, erfgoedorganisaties of heemkundige kringen er actief zijn.
 - Bekijk de erfgoedveldkaart.



Schat mogelijke risico's op polarisatie in

4

Heb je een zicht op mogelijke risico's die voor meer polarisatie kunnen zorgen?

De centrale vraagstelling is hoe we de lokale publieke ruimte willen vormgeven. Hierbij kan je de heikele thema's niet uit de weg gaan: omgaan met koloniale verwijzingen, aandacht voor meer vrouwenamen op straat, omgaan met andere onbesproken donkere pagina's uit de (lokale) geschiedenis. Denk op voorhand na over de risico's:

- Vanuit verschillende hoeken zullen ze nauwlettend op je vingers kijken. Sommigen proberen het debat te claimen. Wees je hiervan bewust, maar laat je niet afschrikken. Wees voorbereid op eventuele media-aandacht en zorg dat je antwoorden klaar hebt. Besef dat je wellicht zaken zal missen en dat er alsnog andere kwesties naar boven zullen komen binnen het traject. Sta open voor kritiek en ga er onbevangen mee om.
- Maak duidelijk aan het publiek dat deze debatten geladen zijn. Er zijn geen pasklare antwoorden. Zorg er wel voor dat de balans niet te ver doorslaat naar een verlamme complexiteit. Anders schrik je mensen af of doe je hen grijpen naar simplistische verklaringen.



Werk een communicatieplan uit

5

*Hoe communiceer je je traject?
Hoe neem je al je inwoners mee in het verhaal?*

Het gaat er niet alleen om dat de burger begrijpt wat er gebeurt, de burger wil ook zien dat de overheid hem of haar begrijpt. Als lokale overheid is het belangrijk om hier voldoende aandacht aan te besteden.

Hoe begin je aan zo'n plan?

- Welke communicatiestrategie hanteerde je eerder om heikele thema's bespreekbaar te maken binnen je gemeente?
- Hoe communiceer je over het traject naar de verschillende actoren en partijen in het debat (deelnemers van het traject, de eigen organisatie, externe organisaties, alle inwoners...)? Wat wil je bereiken met die communicatie?
- In welke mate neem je alle invalshoeken even serieus? Heb je ook aandacht voor de minderheidsstem?

Hoe werk je het plan uit?

Een sterke communicatiestrategie bestaat erin dat je eerst de zorgen van de diverse groepen binnen je gemeente erkent. Vervolgens orden je de diverse meningen en onderstromen en maak je zichtbaar waarover je nu precies in debat zal gaan. Een laatste stap is je inwoners een perspectief bieden over hoe je aan de slag zal gaan. We passen dit toe op de discussie over de verwijzingen naar de koloniale periode:



1 Erken de zorgen

Sommige inwoners nemen aanstoot aan de koloniale verwijzingen en het eren van bepaalde figuren die hier een rol in speelden. Anderen vrezen dat we de geschiedenis van ons land miskennen door de verwijzingen te verwijderen. Nog anderen willen vooral dat er meer aandacht gaat naar de impact van oude denkbeelden op onze huidige samenleving en willen de ongelijkheid aangepakt zien. Het is van groot belang om al je inwoners een plaats te geven waar ze hun mening kwijt kunnen. Erken dat elke inwoner van je gemeente met een bezorgdheid zit waar je als lokaal bestuur mee aan de slag gaat.

2 Orden de onderstromen

Toon dat je een zicht hebt op wat er lokaal leeft en laat zien dat je bepaalde criteria zal gebruiken om tot gedragen oplossingen te komen. Laat weten dat deze vraagstelling niet los staat van de bredere uitdaging om van de publieke ruimte (en de brede samenleving) een plaats te maken waar elke burger zich thuis voelt. Geef ook weer dat persoonlijke belangen soms kunnen botsen met de publieke belangen. Plaats deze bezorgdheden binnen de ruimere discussie. Communiceer dat je, net als vele andere gemeenten, met deze uitdagingen aan de slag gaat.

3 Bied perspectief

Communiceer vervolgens hoe je lokaal dit proces zal uitvoeren. Duid dat er een traject komt met aanwezigheid van vertegenwoordigers van de diverse meningen. Stippel het traject uit en organiseer feedback- of inspraakmomenten. In dit debat is het belangrijk dat je nog niet vooruitloopt op het eindresultaat, zoals de verwijdering van een beeld of straatnaam. Communiceer dit duidelijk en hou je er ook aan. Zo krijg je je inwoners mee aan boord. Maak er geen 'schijnparticipatie' van.



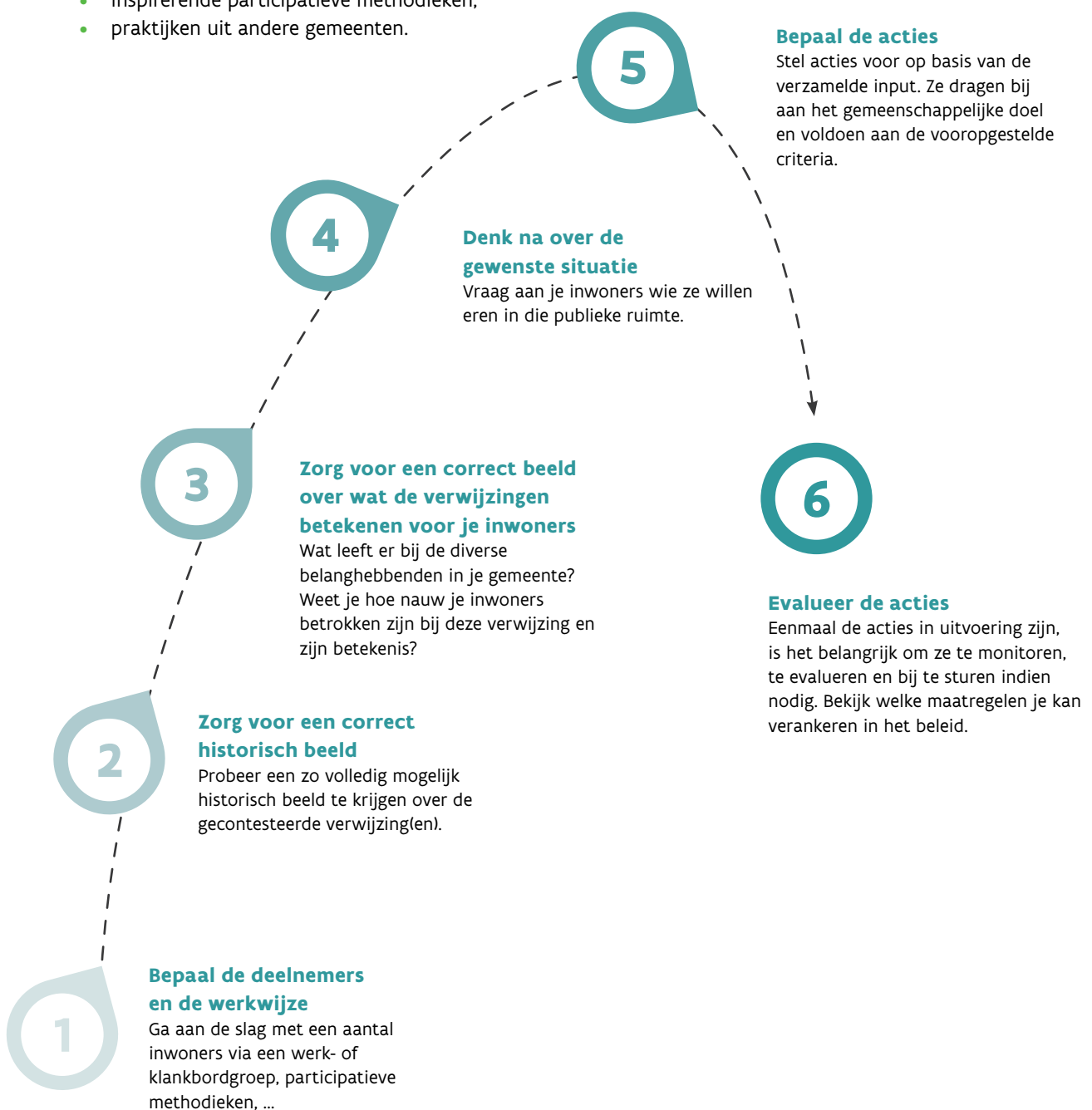
2.3 HET TRAJECT

De voorbereiding biedt je een waardevolle input om het effectieve traject nu uit te stippelen. We beschrijven een aantal acties die je als lokaal bestuur samen met je inwoners en lokale partners kan nemen. Zo kom je tot een gedragen aanpak over de koloniale verwijzingen in de publieke ruimte, maar ook over ruimere maatschappelijke spanningen.

Via participatieve methodieken kan je verschillende partijen betrekken. Denk aan gerichte bevestigingen, dialoogtafels, democratische dialogen, ... Besteed aandacht aan formats die voldoende toegankelijk en veilig zijn voor al je inwoners. Bouw verder op de expertise die je in kaart bracht tijdens de voorbereiding.

Ga naar www.integratie-inburgering.be/koloniale-verwijzingen voor meer info over:

- externe begeleiders om dit traject te faciliteren,
- inspirerende participatieve methodieken,
- praktijken uit andere gemeenten.





1

Bepaal de deelnemers en de werkwijze

Ga samen met de betrokken interne diensten en met je inwoners aan de slag. Dit kan via een werkgroep of een klankbordgroep, een-op-eengesprekken, participatieve methodieken, ... Bekijk, op basis van het netwerk dat je in kaart bracht, wie je kan samenbrengen en welke dynamiek dat kan teweegbrengen. Binnen deze groep wil je een correcte vertegenwoordiging van de diverse betrokken belangengroepen, spilfiguren en middenveldorganisaties uit je gemeente. Heb aandacht voor de luide maar ook de stillere stem van de burger. Breng ook indien mogelijk een academische en erfgoedgerichte invalshoek binnen in deze groep.

Betrek gaandeweg het traject andere actoren uit de lokale diaspora, belangengroepen, middenveldorganisaties, interne en externe diensten.

AAN DE SLAG

- Nodig de potentiële deelnemers uit en schep duidelijkheid over hun opdracht en het traject: welk resultaat wil je met het traject bereiken en welke rol spelen zij hierin?
- De deelnemers moeten een waardevolle en constructieve inbreng hebben in het traject en ze moeten bereid zijn om te luisteren naar andere standpunten.
- Duid de rol van het lokaal bestuur in dit traject.
- Niet iedereen wil deelnemen onder de voorwaarden die je vooropstelt. Luister en bespreek intern of je kan tegemoetkomen aan verwachtingen.

2

Zorg voor een correct historisch beeld

Probeer een zo volledig mogelijk historisch beeld te krijgen over de gecontesteerde verwijzing(en). Zoek uit wat het historische belang is van deze verwijzing. Betrek (lokale) historici, cultuur- en erfgoedinstellingen om een stand van zaken te maken en deze op een toegankelijke manier te delen met je inwoners. Indien verdere analyse nodig is, kunnen zij ook helpen zoeken naar de meest geschikte diensten of instellingen.

AAN DE SLAG

- Wat weet je over de verwijzing? Wie is de persoon die herdacht wordt? Wat heeft deze persoon gerealiseerd?
- Waarom staat deze verwijzing in je gemeente en hoe is dit tot stand gekomen?
- Wonen er nog familieleden van personen met een koloniaal of missionair verleden in de regio? Hebben zij briefwisseling, fotoalbums, krantenknipsels, ... die meer achtergrond geven?
- Wat is de kunsthistorische waarde van de verwijzing?
- Waar staat de verwijzing? Welke functie vervult het terrein of domein waar de verwijzing staat?
- Welke beelden, gebouwen, straatnamen, ... in je gemeente verwijzen nog naar de koloniale periode en personen die hier een rol in hebben gespeeld? Wie en wat wordt gerepresenteerd in je publieke ruimte? Wie en wat wordt uitgesloten? Betrek je cultuur- en erfgoedinstellingen om onder andere een inventaris van publieke monumenten, straatnamen, ... op te stellen en deze digitaal te delen met burgers.



3

Zorg voor een correct beeld over wat de verwijzingen betekenen voor je inwoners

Wat leeft er bij de diverse belanghebbenden in je gemeente? Weet je hoe nauw je inwoners betrokken zijn bij deze verwijzing en de bijhorende betekenis? Welke relevante verhalen en ervaringen hebben zij? Schets een zo volledig mogelijk beeld van de bestaande lokale situatie, samen met je groep inwoners.

AAN DE SLAG

Strookt de inrichting van de publieke ruimte vandaag met de inclusieve publieke ruimte die je voor ogen hebt? Zijn de betekenissen van bepaalde beelden, straatnamen nog aanvaardbaar of moeten ze geduid worden? Bekijk de betwiste verwijzingen aan de hand van de volgende vragen:

1 Waarvoor is de betreffende persoon het meest bekend en hoe kan dat het best herinnerd worden?

- Waarom vinden we een bepaalde persoon of gebeurtenis inspirerend?
- Wat is de verdienste waarvoor je een bepaalde persoon met een standbeeld wil eren? Waarom willen we voor een bepaalde persoon bewondering, dankbaarheid, trots uitdrukken? Wat is haar of zijn positieve en negatieve impact geweest? En weegt het ene tegen het andere op? Zijn er verzwarende elementen, die publiek eerbetoon sowieso moeilijk aanvaardbaar maken?

2 Zijn mensen erbij betrokken?

- Wat betekent de persoon voor je inwoners? Heeft hij of zij een lokale link?
- Wat leeft er bij de omwonenden en de mensen die gebruik maken van het terrein?
- Wat is de relevantie van de verwijzing voor de inwoners vandaag en morgen?

3 Wanneer leefde de persoon? Hoe werd de persoon vroeger bekeken? Wat betekende hij of zij?

- Pasten de daden van de persoon in de toenmalige morele standaarden of was er toen al verontwaardiging? Wat waren de verschillende perspectieven hierop?
- Hebben de gebeurtenissen van toen nog een impact op onze samenleving vandaag?

4 Welke historische betekenis heeft de persoon voor je gemeente?

- Heeft de persoon betekenisvolle daden gerealiseerd voor je gemeente? Of is de verwijzing er eerder toevallig gekomen?

4

Denk na over de gewenste situatie

Sta stil bij wat de gewenste situatie en je gemeenschappelijk doel is. Je wil je inwoners hun inzet gebruiken om je publieke ruimte inclusiever te maken, zodat elke inwoner er zich in herkent.

AAN DE SLAG

Ga in dialoog met je inwoners. Verzamel input met de volgende vragen in het achterhoofd:

- Hoe ziet een inclusieve, meerstemmige publieke ruimte in je gemeente er idealiter uit? Hoe duid je de waarden en normen, die je als gemeenschap wil uitstralen, hierin?



- Wie en welke gebeurtenissen wil je eren en herdenken in onze publieke ruimte? Welke principes stel je hiervoor op? Je kan onder andere deze **criteria** gebruiken:
- Personen of gebeurtenissen met een sterke lokale link.
 - Personen of gebeurtenissen die de onderbelichte verhalen binnen de geschiedenis belichamen, bijvoorbeeld personen uit de koloniale periode die toen reeds de wandaden aanklaagden.
 - Personen of gebeurtenissen die herkenbaar zijn voor je inwoners, inclusief mensen met een migratieachtergrond.



Bepaal de acties

Op basis van de verzamelde input stel je acties op. Deze moeten bijdragen aan het gemeenschappelijke doel. Toets de acties af aan de doelstelling die je als lokaal bestuur hebt vooropgesteld. Je kan voor bepaalde acties zelf de regie in handen nemen, maar er zijn er ook waarin je eerder een faciliterende rol opneemt en andere partijen in beweging brengt.

AAN DE SLAG

Bekijk met je werkgroep en bestuursploeg de volgende vragen:

- In welke mate kan je bepaalde initiatieven van lokale organisaties, die inzetten op die inclusieve publieke ruimte of die het koloniaal verleden willen aanpakken, stimuleren en ondersteunen?
- Welke middelen kan je er tegenover zetten?
- Welke relevante actoren moet je in de uitvoering betrekken?
- Op welke manier communiceer je naar de betrokken actoren en de bevolking? Zet een communicatieplan op waarbij je nadenkt over de boodschappen, doelgroepen, kanalen en doelstellingen.

Deze acties kunnen over meerdere beleidsdomeinen heen gaan. Laat hier volop je lokale dynamiek spelen. Ga in op opportuniteiten en bewaak mee de evoluties.



Evalueer de acties

Eenmaal je acties lopen is het van belang deze te monitoren, evalueren en waar nodig bij te sturen. Leiden de acties tot de gewenste verandering? Trek je lessen uit lopende acties? Bespreek ook in welke mate je bepaalde acties, maatregelen of methodieken kan verankeren in het beleid.

AAN DE SLAG

Stel je als lokaal bestuur enkele vragen:

- Hebben de uitgevoerde acties geleid tot het gewenste resultaat?
- Roept het traject op om bepaalde thema's of methodes in reguliere beleidsplannen in te bedden? Zo ja, pas je beleid dan aan aan de nieuwe inzichten. Zo kan het waardevol zijn om bepaalde systemen te verankeren die je inwoners toelaten om mee te beslissen over wat en wie er geëerd wordt in de publieke ruimte.
- Komen er nog signalen boven die bijkomende acties vragen?
- Onderhoud en bestendig je gevormd netwerk. Het is een waardevol klankbord voor acties of trajecten die mogelijk verder uit het debat vloeien.



2.4 OMGAAN MET KOLONIALE VERWIJZINGEN IN PUBLIEKE RUITES

Vereenvoudig het debat niet tot het al dan niet weghalen van enkele koloniale verwijzingen. De bevroegde deskundigen benadrukken dat het debat een kans is om de verwijzingen en wat ze representeren (vroeger, vandaag en morgen) in vraag te stellen. Geef ook de stemmen die tot nu toe onzichtbaar waren een plaats. De beslissing over beelden of straatnamen is geen eindoplossing, maar wel een belangrijke stap in het verder bouwen aan een gemeente waar elke inwoner, met of zonder migratieachtergrond, zich thuis voelt.

Het participatief traject, waarin je verschillende actoren betreft, is van groot belang. Zo creëer je als gemeente vertrouwen tussen het lokaal bestuur en de inwoners, en evengoed tussen de diverse inwoners onderling. Wat de oplossing ook is, wees je ervan bewust dat er altijd stemmen zullen zijn die zich niet kunnen vinden in je beslissing. Maar door te wijzen op het participatief proces, kan je veel (toekomstige) spanningen constructief wegnemen.

Onder koloniale verwijzingen zien we onder meer: beelden, straatnamen, gebouwen, museum- en bibliotheekcollecties, schilderijen in (semi-)openbare gebouwen, namen van zalen in (semi-)openbare gebouwen, ... In deze handreiking belichten we de opties rond de beelden en straatnamen. We herhalen hier ook nog eens het belang van maatwerk, want elke verwijzing is anders.

Hoe kan je nu die verwijzingen naar de koloniale periode aanpakken? Er zijn verschillende manieren om de positie van deze verwijzingen te veranderen en extra lagen aan de betekenis toe te voegen. Eén ingreep of actie is meestal niet voldoende. Zoek naar een combinatie van verschillende elementen die zowel tijdelijk als duurzaam kunnen zijn. We baseren ons hiervoor op de input van de deskundigen die we spraken en op voorbeelden in binnen- en buitenland.

Communiceer tijdig en uitgebreid naar de inwoners van je gemeente. Neem hen mee in het verhaal en duid welke stappen geleid hebben tot de beslissing.



2.4.1 Naamgeving van nieuwe openbare wegen en pleinen en keuzes van nieuwe standbeelden



Werkwijze

Er zijn heel wat kansen om personen en gebeurtenissen, die nu onderbelicht zijn in de publieke ruimte, te eren en herdenken. Hou dit in het achterhoofd bij de aanleg van nieuwe straten, bij naamswijzigingen van straten bij gemeentelijke fusies, bij de inrichting van nieuwe pleinen en parken, bij het plaatsen van beelden, ... Deze personen staan bijvoorbeeld symbool voor de strijd naar gelijkwaardigheid, maakten deel uit van het verzet tijdens de koloniale periode, ...

Aandachtspunten

Naast de straatnaamcommissie of cultuurraad, kan je hier ook inspraak geven aan je inwoners. Zij kunnen een verwijzing naar nieuwe, betekenisvolle personen suggereren.

Op zoek naar inspiratie? Denk aan personen die de koloniale wredeheden bestreden, personen die streden voor gelijkwaardigheid, belangrijke data uit de voormalige kolonies ...

Ga naar www.integratie-inburgering.be/koloniale-verwijzingen voor lijsten met interessante namen. Binnen het traject bevrage je ook je inwoners over welke goede ideeën zij hebben. Het tv-programma 'Meer vrouw op straat' toonde aan dat veel burgers geïnteresseerd zijn in wie we willen eren in onze publieke ruimte. Ze komen vaak met verfrissende ideeën.



2.4.2 Gecontesteerde standbeelden

Wat zegt de wet?

Als het beeld een beschermd monument is of deel uitmaakt van een beschermd stads- en dorpsgezicht, dan mag je dat niet zomaar verwijderen. Of het beeld in jouw gemeenten hiertoe behoort, kan je samen met je betrokken diensten (cultuur, erfgoed, omgeving) uitklaren.

Via geo.onroenderfgoed.be kan je opzoeken welke beelden een beschermd statuut hebben. Is dit het geval, neem dan contact op met het Agentschap Onroerend Erfgoed om te bekijken wat mogelijk is. Voor beelden die geen beschermd statuut hebben, moet je geen hogere overheid inschakelen.

Onder bepaalde omstandigheden kunnen standbeelden en objecten in de openbare ruimte en in openbare gebouwen ook beschermd zijn via het Topstukkendecreet. Via de Topstukkenlijst bepaalt dit decreet welk cultureel erfgoed in Vlaanderen bewaard moeten blijven. Ook andere stukken die 'zeldzaam en onmisbaar' zijn, maar nog niet op de lijst staan, worden door het Topstukkendecreet beschermd. Wil je meer weten over het beschermingsstatuut van je cultureel roerend erfgoed? Betrek je diensten cultuur en erfgoed in je gemeente. Neem contact op met het [Departement Cultuur, Jeugd en Media](#).





Optie 1: het beeld laten staan

Het beeld laten staan zonder verdere actie



Werkwijze

- Je laat het beeld staan als tastbare getuigenis van een gecontesteerd verleden.
- Sommige beelden werden beklad of gedeeltelijk vernield. Dat maakt de gecontesteerde lading van een beeld zichtbaar voor voorbijgangers. Je kan ervoor kiezen om dit zo te laten.

Aandachtspunten

- Stel in vraag of je voldoende rekening houdt met wat er leeft in je gemeente en of iedereen de boodschap begrijpt.

Het beeld laten staan en duiding geven



Werkwijze

Voeg nieuwe, aanvullende of verbeterde informatie en verhalen toe aan het beeld:

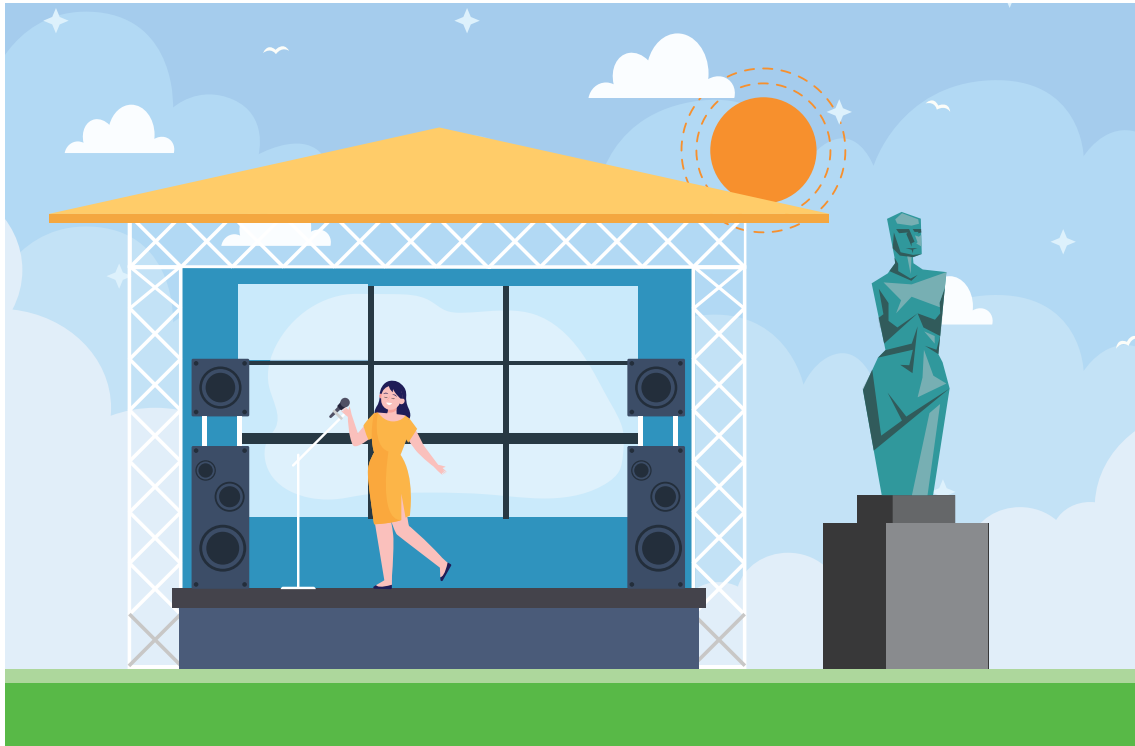
- Voeg een tekstbord toe.
- Verwijs geïnteresseerde burgers door naar een webpagina met achtergrondinfo en extra verhalen over het beeld en de context, via een QR-code.
- Pas de titel of het opschrift aan.
- Voeg afbeeldingen toe die het beeld duiden.
- Neem het beeld op in een wandeling waar duiding gegeven wordt.

Aandachtspunten

- Deze optie heeft meer kans tot slagen als je de contextualisering breed en genuanceerd aanpakt. Een enkel duidingsbord is dus veelal onvoldoende.
- Het beeld blijft deel uitmaken van je publieke ruimte, maar krijgt nu een andere betekenislaag. Terwijl de persoon voorheen geëerd werd, gaat het nu over het kritisch bekijken van een gecontesteerde periode uit onze geschiedenis. Denk goed na over welke nieuwe info je toevoegt aan het beeld. Ga hiervoor niet enkel in gesprek met historici. Zo kan een wetenschappelijke duiding naast een artistieke en persoonlijke invulling van je inwoners staan, zowel qua vorm als taalgebruik.
- Schrijf de extra informatie in duidelijke taal. Zo begrijpen al je inwoners en bezoekers de contextualisering.
- Neem je gidsen mee in het verhaal zodat ook zij in staat zijn de verschillende lagen van de verwijzingen op een correcte manier te delen. Tijdens wandelingen kunnen ook je inwoners, met en zonder een migratieachtergrond, een rol spelen door hun eigen verhalen in te brengen.



Het beeld laten staan met toevoeging van ruimtelijke en artistieke ingrepen



Werkwijze

Door in te grijpen in je publieke ruimte geef je de meerstemmigheid onder je inwoners een plaats.

- Plaats een tegenbeeld bij het gecontesteerde beeld.
- Organiseer of faciliteer (sociaal) artistieke interventies, zoals voorstellingen, lezingen of exposities die de dialoog aangaan met het gecontesteerde beeld. Laat dit bijvoorbeeld doorgaan in je lokale museum, cultureel centrum of gemeentehuis.
- Vernoem nieuwe beelden of straat- en pleinnamen naar personen of gebeurtenissen die tot nu toe onderbelicht bleven.
- Organiseer jaarlijks een gedenkdag of festival rond de koloniale periode en het beeld dat hiervan een vertegenwoordiging is. Idealiter wordt dit op een hoger bestuursniveau geïnitieerd.

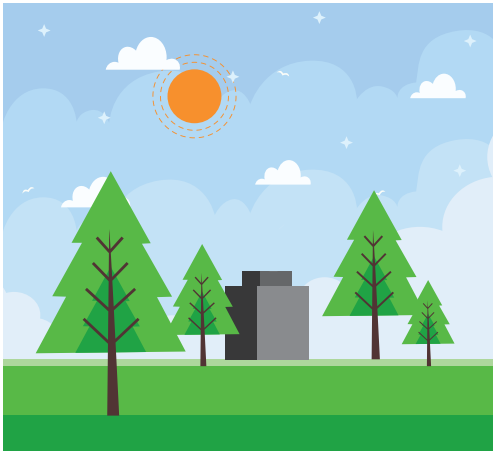
Aandachtspunten

- Wees je ervan bewust dat niet iedereen de contextualisering zal begrijpen. Zo blijft de originele betekenis van het beeld (de 'verering') onveranderd voor een deel van de bevolking. Vraag je dus af wie door de duiding wordt aangesproken en wie niet.
- Beslis jij als bestuur welk tegenverhaal je meegeeft? Of geef je je inwoners, kunstenaars en belanghebbenden de vrijheid om met een duidelijke contextualisering te komen?



Optie 2: het beeld verwijderen

Het beeld verwijderen



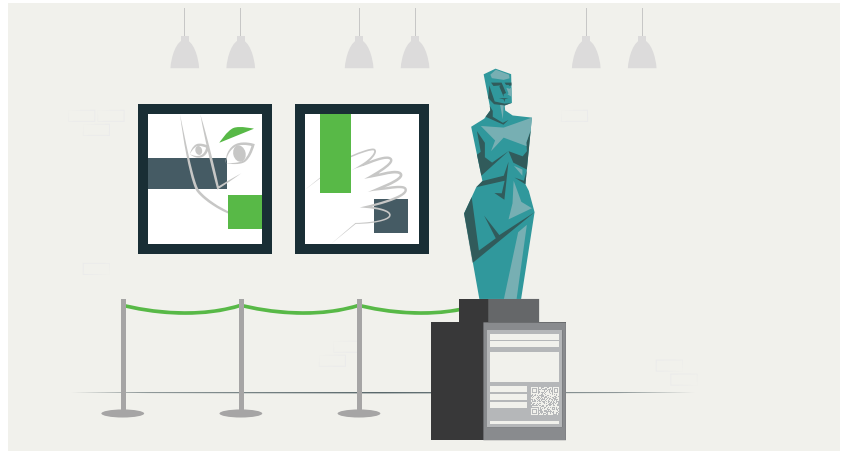
Werkwijze

Je verwijdert het beeld, al dan niet definitief. Soms is een tijdelijke verwijdering een optie om verder in dialoog te kunnen gaan over wat er al dan niet definitief moet gebeuren.

Aandachtspunten

- Je beslist dit bijvoorbeeld omdat je tijdens het traject merkt dat niet veel inwoners hier wakker van liggen. Let op dat de verwijdering net geen trigger wordt om mensen alsnog te activeren. Het beeld verwijderen kan door de ene beschouwd worden als het wissen van onze geschiedenis. De andere kan dit dan weer interpreteren als de onwil om geen brede discussie te voeren over hoe de koloniale periode tot op vandaag doorweegt.

Het beeld verplaatsen naar een andere publieke context



Werkwijze

Je kiest ervoor om het beeld te blijven tonen, door het beeld te verplaatsen naar een andere publieke context (zoals een museum, bibliotheek, stadhuis...) of een afgezonderde plaats in de publieke ruimte. Je kan de vrijgekomen plaats van een ander beeld of andere invulling voorzien.

Aandachtspunten

- Op deze locaties kan je het beeld voldoende in zijn context plaatsen. Je kan er samen met musea, historici, erfgoedexperten, maar ook betrokken inwoners meerdere duidingslagen aan toevoegen. Laat de mensen erover reflecteren en in dialoog gaan met de geschiedenis, het heden en de toekomst.
- Kies een plaats waar het beeld aansluit op het verhaal van de nieuwe publieke plaats. Zorg ervoor dat er voldoende bezoekers in interactie gaan met de nieuwe, meerlagige contextualisering.
- Door de beelden een andere plaats te geven loop je het risico dat je ze net meer aandacht geeft dan ervoor. De juiste positionering is dus van groot belang.
- Musea bereiken veelal een specifiek deel van de bevolking. Niet alle bevolkingsgroepen zijn verbonden met musea. Het beeld kan een kans zijn om met je musea een traject uit te werken rond toegankelijkheid en het bereiken van de diverse inwoners.
- Bij het verplaatsen van beelden van missionarissen kan je nagaan of missiecongregaties suggesties hebben om het beeld een andere plek te geven.

- Bespreek met specialisten de nodige procedures om het beeld te verplaatsen naar het gemeentelijk depot, een archief, een museum, bibliotheek, ...
- Een beeld verwijderen creëert een lege plek in je publieke ruimte. Plaats je hier een ander beeld of geef je de plek een andere invulling? Bekijk binnen een traject welke voorstellen hierrond zijn.



2.4.3 Gecontesteerde namen van openbare wegen en pleinen

Wat zegt de wet?

Een lokaal bestuur is gemachtigd om namen van openbare wegen en pleinen te wijzigen zonder bovenlokaal advies. Gewoonlijk wordt er advies gevraagd aan een straatnamencommissie en/of lokale cultuurraad. Betrek ze in het traject om samen met je inwoners gedragen voorstellen te formuleren.

Optie 1: de naam ongewijzigd laten

De naam ongewijzigd laten zonder verdere actie



Werkwijze

Je wijzigt de straatnaam niet als tastbare getuigenis van een gecontesteerd verleden.

Aandachtspunten

- Vraag jezelf af of je hiermee voldoende rekening houdt met wat er leeft in je gemeente en of je hiermee tegemoet komt aan de vragen van je inwoners.

De naam ongewijzigd laten en duiding geven



Werkwijze

Voeg nieuwe, aanvullende of verbeterde informatie en verhalen toe aan de naam.

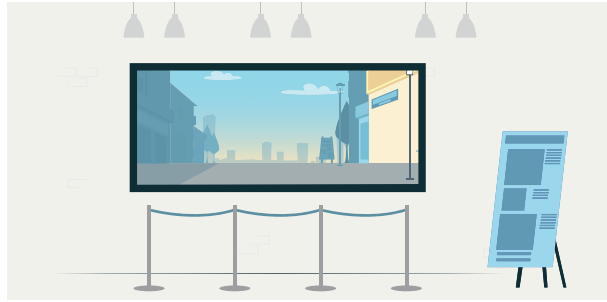
- Voeg een tekstbord toe.
- Verwijs de geïnteresseerde burger door naar een webpagina met achtergrondinfo over de persoon, via een QR-code.
- Voeg het opschrift toe of pas het aan.
- Neem de straat of het plein op in een wandelroute waar aanvullende kritische duiding gegeven wordt.

Aandachtspunten

- Deze optie heeft meer kans tot slagen als je de contextualisering breed en genuanceerd aanpakt. Een enkel duidingsbord is dus veelal onvoldoende.
- De straat- of pleinnaam blijft deel uitmaken van je publieke ruimte, maar krijgt nu een andere betekenislaag. Terwijl de persoon voorheen geëerd werd, gaat het nu over het kritisch bekijken van een gecontesteerde periode uit onze geschiedenis. Denk goed na over welke nieuwe info je toevoegt aan het straatnaambord. Ga hiervoor niet enkel in gesprek met historici. Zo kan een wetenschappelijke duiding naast een artistieke en persoonlijke invulling van je inwoners staan; zowel qua vorm als taalgebruik.
- Schrijf de extra informatie in duidelijke taal. Zo begrijpen al je inwoners en bezoekers de contextualisering.
- Neem je stadsgidsen mee in het verhaal zodat ook zij in staat zijn de verschillende lagen van de verwijzingen op een correcte manier te delen. Tijdens wandelingen kunnen ook je inwoners, met en zonder een migratieachtergrond, een rol spelen door hun eigen verhalen in te brengen.



De naam ongewijzigd laten en een tegenverhaal toevoegen



Werkwijze

Door in te grijpen in je publieke ruimte, kan je de dialoog tussen je inwoners en de meerstemmigheid een plaats geven.

- Plaats een standbeeld in de straat of op het plein waarvan de naam gecontesteerd. Dit creëert een tegenverhaal.
- Organiseer of faciliteer (sociaal) artistieke interventies, zoals voorstellingen, lezingen of exposities die de dialoog aangaan met het verleden van de persoon naar wie de weg of het plein vernoemd is. Laat dit bijvoorbeeld doorgaan in je lokale museum, cultureel centrum of gemeentehuis.
- Organiseer jaarlijks een gedenkdag of festival rond de koloniale periode in de desbetreffende straten of pleinen. Idealiter wordt dit op een hoger bestuursniveau geïnitieerd.

Aandachtspunten

- Wees je ervan bewust dat niet iedereen de contextualisering zal begrijpen. Zo blijft de originele betekenis van de straat- of pleinnaam (de 'verering') onveranderd voor een deel van de bevolking. Vraag je dus af wie door de duiding wordt aangesproken en wie niet.
- Beslis jij als bestuur welke tegenverhaal je meegeeft? Of geef je je inwoners, kunstenaars en belanghebbenden de vrijheid om met een duidelijke contextualisering te komen?

Optie 2: de naam aanpassen



Werkwijze

Je past de naam van de openbare weg of plein aan en geeft deze een nieuwe naam.



Aandachtspunten

- Dit geeft meerdere implicaties voor de inwoners van de weg of het plein waarvan je de naam verandert. Zorg voor een goede communicatie over de stappen die jij als bestuur en zij als inwoners moeten ondernemen. Bekijk hoe je de inspanningen van de desbetreffende inwoners kan minimaliseren. Zorg bijvoorbeeld voor een mobiele dienst burgerzaken die in de straat parkeert, zodat inwoners zich niet hoeven te verplaatsen naar het gemeentehuis om hun adres te veranderen.
- De naamswijziging heeft ook implicaties voor de lokale handelaars, bedrijven en organisaties. Ga met hen in gesprek en breng met je dienst economie in kaart welke financiële implicaties dit zal hebben voor hen. Op welke zaken zal de straatnaam moeten gewijzigd worden (visitekaartjes, merchandising, auto-opschrift, ...)? Ook hierover moet het bestuur zich beraden.
- Duid voldoende waarom je de naam van de openbare weg of het plein aanpast. Dit kan door voldoende te contextualiseren en/of een tegenverhaal toe te voegen. Je kan er ook voor kiezen om het plein of de straat te vernoemen naar de vergeten helden uit de koloniale periode.
- Sommige lokale besturen hebben een lijst van nieuwe namen die gebruikt kunnen worden. Bekijk samen met onder andere je erfgoedcel of er voldoende naamkundige en lokaal-historische kennis aanwezig is.
- Naast de straatnaamcommissie of cultuurraad, kan je hier ook inspraak geven aan je inwoners. Zij kunnen met nieuwe namen komen. Het tv-programma 'Meer vrouw op straat' toonde aan dat veel burgers geïnteresseerd zijn in wie we willen eren in onze publieke ruimte. Ze komen vaak met verfrissende ideeën.

2.4.4 Gecontesteerde gebouwen

De opties zijn hier beperkter omdat je een gebouw niet zomaar kan verwijderen. Een gebouw heeft meerdere functies (bijv. station, universiteit...), terwijl een standbeeld enkel de functie heeft om iemand te eren.

WAT KAN JE DAN WEL DOEN?

- 1 Geef duiding via infoborden en afbeeldingen en kader hoe dit gebouw tot stand kwam. Wat is de link tussen het gebouw en de koloniale periode?
- 2 Verwijs je voorbijgangers door naar een webpagina met achtergrondinfo, via een QR-code. Zorg ervoor dat de website toegankelijk is voor al je inwoners.
- 3 Voeg nieuwe artistieke interventies toe aan het gebouw, zoals een (tegen)beeld, voorstellingen enz.
- 4 Vernoem een zaal of plaats in het gebouw naar een persoon die de wandaden binnen het koloniale systeem aanklaagde.

Een gebouw kan interessant zijn als startpunt om de dialoog over ons koloniaal verleden aan te gaan. Zo informeer je voorbijgangers en inwoners. Je spoort ze ook aan om zelf na te denken over welke impact deze koloniale periode heeft op onze samenleving.



2.4.5 Andere gecontesteerde verwijzingen

Er zijn nog andere verwijzingen en erfgoed afkomstig uit de kolonies waar deskundigen aandacht aan besteden in de (semi)-publieke ruimte: museumcollecties, bibliotheekcollecties, schilderijen in (semi-) openbare gebouwen, namen van zalen in (semi-)openbare gebouwen. Wellicht kunnen hier nog andere verwijzingen aan toegevoegd worden. Deze verwijzingen maken geen deel uit van deze handreiking. Het traject, de afwegingscriteria en de aandachtspunten kan je uiteraard ook in deze contexten gebruiken.

2.4.6 Verwijzingen naar andere donkere periodes in onze geschiedenis

De methodologie die we binnen deze handreiking beschrijven, kan je ook op andere donkere periodes uit onze geschiedenis toepassen. De actoren met wie je in dialoog gaat, zullen deels anders zijn. De aanpak echter kan in grote lijnen geïnspireerd worden op de aanpak in deze handreiking.



3 Ondersteunend materiaal

Op de webiste www.integratie-inburgering.be/koloniale-verwijzingen vind je onder andere:

- belangrijke bronnen binnen dit debat,
- goede praktijken uit binnen- en buitenland,
- doorverwijzingen naar relevante actoren.

We actualiseren deze pagina regelmatig.

Heb je zelf inspirerende aanvullingen? Laat het ons weten via www.integratie-inburgering.be/contact.



4 Deskundigen

Voor de opmaak van de handreiking werden de volgende deskundigen geconsulteerd.
De inhoud van de handreiking vertegenwoordigt niet noodzakelijk de meningen van de deskundigen.

- Mohamed Barrie en Aminata Ndow, coördinatoren, Black History Month Belgium
- Tracy Bibo Tansia, schrijfster, opiniemaakster
- Dr. Maarten Boudry, wetenschapsfilosoof, houder van de Leerstoel Etienne Vermeersch, UGent
- Mathieu Charles, Minderhedenforum
- Dr. Jonas Danckers, PARCUM vzw
- Prof. Dr. Sophie De Schaepdrijver, Walter L. and Helen P. Ferree Professor of Modern European History, Department of History, The Pennsylvania State University
- Dr. Mathieu Zana Etambala, Onderzoeksgroep Moderniteit & Samenleving, Faculteit Letteren, KU Leuven
- Dr. Alicja Gescinska, Director Philosophy Programme, The University of Buckingham
- Prof. Dr. Idesbald Goddeeris, Onderzoeksgroep Moderniteit en Samenleving, Faculteit Letteren, KU Leuven
- Prof. Dr. Willem Lemmens, Departement Wijsbegeerte, Universiteit Antwerpen
- Prof. Dr. Patrick Loobuyck, Centrum Pieter Gillis, Universiteit Antwerpen
- Nadia Nsayi, politicologe, auteur van het boek “Dochter van de dekolonisatie”
- Stella Nyanchama Okemwa, vzw Hand in Hand Tegen Racisme
- Dr. Olivia Umurerwa Rutazibwa, International (Development) Studies, University of Portsmouth, UK



5 Ondersteuning nodig?

Het Agentschap Integratie en Inburgering helpt je graag doorheen jouw lokaal traject. Samen bekijken we de mogelijke stappen en welke organisaties je kan betrekken om een succes te maken van je traject.

Contacteer het integratieteam in jouw regio:

www.integratie-inburgering.be/advies-en-begeleiding-door-het-agentschap-integratie-en-inburgering

Bekijk onze webpagina:

www.integratie-inburgering.be/koloniale-verwijzingen

Colofon

Deze publicatie is een product van het Agentschap Integratie en Inburgering.

Coördinatie, tekst en inhoud

Stijn De Reu, Agentschap Integratie en Inburgering

Tom De Bruyn, Agentschap Binnenlands bestuur

Wendy Mutithi, Agentschap Integratie en Inburgering

Redactie

Lies Van Nieuwenhuysse, Agentschap Integratie en Inburgering

Lay-out

Stéphanie Lenssens, Agentschap Integratie en Inburgering

Input en feedback

Dries Van Den Broucke, Agentschap Onroerend Erfgoed

Elien Doesselaere, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw (FARO)

Els Yperman, Dienst Internationale relaties en netwerken, Stad Gent

Hai-Chay Jiang, Afdeling Diversiteit en Gelijke kansen, Stad Leuven

Jules De Winter, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten vzw (VVSG)

Katrijn D'hamers, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw (FARO)

Leen Meganck, Agentschap Onroerend Erfgoed

Sabine Van Cauwenberge, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten vzw (VVSG)

Wouter Brauns, Departement Cultuur, Jeugd en Media

Yassin El Attar, Afdeling Diversiteit en Gelijke kansen, Stad Leuven

Illustraties

Freepik

AGENTSCHAP INTEGRATIE EN INBURGERING

Tour & Taxis – Koninklijk Pakhuis

Havenlaan 86C bus 212

1000 Brussel

T 02 205 00 50

www.integratie-inburgering.be